

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1А, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. № 302

Дата: 13.03.2024 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ
НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

СТАНОВИЩЕ

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ
по тълкувателно дело № 3/2023 г.

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

С Разпореждане от 26.10.2023 г. на Председателя на ВКС е образувано тълкувателно дело № 3/2023 г. по описа на ОСГК на ВКС по следния процесуалноправен въпрос:

„Приложими ли са разпоредбите на чл. 78 ГПК в производствата по спорна съдебна администрация, уредени в СК?“

На основание чл. 129, ал. 4 от Закона за съдебната власт (ЗСВ) излагам на вниманието Ви становище по поставения за тълкуване въпрос, предмет на образуваното тълк. д. № 3/2023 г., ОСГК на ВКС.

1. Противоречива практика по поставения въпрос

Тълкувателното дело е образувано по реда на чл. 292 от *Гражданския процесуален кодекс* (ГПК), като състав на ВКС е констатирал противоречие в практиката, поради което и конкретното дело е спряно, а на ОСГК на ВКС е предложено да постанови тълкувателно решение по посочения по-горе въпрос¹.

Противоречивата съдебна практика може да се обобщи в две групи:

¹ Вж. *Определение № 2252 от 20.07.2023 г. по ч. гр. д. № 2761/2023 г., III гр. отд. на ВКС.*

1.1. Според първото становище, формулирано в определението по реда на чл. 292 ГПК, „...производства по спорна съдебна администрация на отношенията между родители и деца, в това число и на лични отношения на близки с деца, не са изрично уредени в процесуалния закон, нито има специални норми относно отговорността за разноски по тези производства, поради което и при тях намират приложение общите правила на чл. 78 ГПК, според които отговорността за разноски почива на изискването за отговорност за вреди от неоснователни действия. Доколкото администрацията на тези граждански правоотношения се извършва изцяло по преценка на съда, изхождайки изключително от интереса на детето, то при уважаване на такъв иск и определяне размера на дължимите разноски, е без значение обстоятелството, че съдът е определил режим различен от поискания в исковата молба. При уважаване на такъв иск на ищеца не се дължат разноски единствено в хипотезата на чл. 78, ал. 2 ГПК – когато ответникът с поведението си не е дал повод за завеждане на делото и ако изрично признае иска“².

1.2. Според второто становище, „...правилото за присъждане на разноски съобразно изхода на спора не може да намери приложение [...] пред първата инстанция. Това разрешение следва от характера на производството по спорна съдебна администрация, приложима при спор относно родителските права в случаите, когато родителите не могат да постигнат извънсъдебно споразумение. За разлика от исковото производство, в него не се решава със сила на пресъдено нещо спор за съществуването или несъществуването на едно материално право, а само се оказва съдействие относно начина на упражняване на родителските права, признати и гарантирани от закона, така че липсва типичната за исковото производство квалификация на страните като ищец и ответник. Съдебното решение, което следва да изхожда от правилото за защита по най-добрия начин на интересите на малолетното или непълнолетното им дете, ползва и двамата родители и затова в първоинстанционното производство всяка страна следва да понесе разноските, които е направила, независимо от изхода на спора“³.

2. Становище по поставения въпрос

² Вж. конкретно *Определение № 252 от 25.09.2015 г. по ч. гр. д. № 3895/2015 г., II гр. отд. на ВКС*. Сходни произнасяния са налице и в *Определение № 914 от 28.04.2023 г. по ч. гр. д. № 1453/2023 г., IV гр. отд. на ВКС*, *Определение № 168 от 11.05.2021 г. по ч. гр. д. № 3469/2020 г., IV гр. отд. на ВКС*, *Определение № 306 от 04.09.2017 г. по ч. гр. д. № 2722/2017 г., III гр. отд. на ВКС*, *Определение № 50347 от 30.09.2022 г. по ч. гр. д. № 2355/2022 г., IV гр. отд. на ВКС*, *Определение № 522 от 27.03.2023 г. по ч. гр. д. № 1154/2023 г., IV гр. отд. на ВКС*, *Определение № 790 от 20.04.2023 г. по ч. гр. д. № 1533/2023 г., III гр. отд. на ВКС* и много други.

³ Вж. изрично в този смисъл *Определение № 385 от 25.08.2015 г. по ч. гр. д. № 3423/2015 г., I гр. отд. на ВКС* (в разпореждането за образуване на тълк. д. № 3/2023 г., ОСГК на ВКС неправилно е посочено, че този акт е постановен от II гр. отд. на ВКС). В този смисъл са и *Определение № 4158 от 25.10.2022 г. по ч. гр. д. № 3812/2022 г., III гр. отд. на ВКС*, *Определение № 457 от 20.12.2018 г. по ч. гр. д. № 4327/2018 г., III гр. отд. на ВКС*, *Определение № 45 от 17.01.2020 г. по гр. д. № 2857/2019 г., III гр. отд. на ВКС* (последното определение не е постановено в частно производство по обжалване на решение в частта за разноските, а представлява произнасяне по реда на чл. 288 ГПК, в което ВКС е приел, че няма да допусне до касационно обжалване решение по брачен спор, в резултат на което и в полза на ответника по касация са присъдени разноски) и много други.

Висшият адвокатски съвет намира за правилно второто становище по така поставения въпрос, като спрямо същото следва да бъдат отчетени и някои допълнителни особености при инстанционното обжалване.

Процесуалният закон урежда в детайли общите правила на исковия процес, заедно с неговите разновидности (бързо производство; производство по брачни дела; производство по дела за гражданско състояние; производство по търговски спорове и т.н.).

Основно положение на гражданския процес е дължимостта на защитата, която се изразява в задължението на съда да разгледа и реши всяка подадена до него молба за защита и съдействие на лични и имуществени права – чл. 2 ГПК. Традиционно „защитата“ се свързва със защитно-санкционните производства – исково, изпълнително и обезпечително, докато „съдействието“ касае упражняването на права, които не са свързани с правен, а по-скоро с житейски спор или искане за упражняване на права, за които се изисква намесата на съдилищата. В зависимост от това дали съдействието е свързано с вече възникнал спор или касае реализацията на някакво материално право, производството се дели на спорна съдебна администрация и на безспорна такава (охранително производство). Спорната администрация, макар да не е свързана конкретно със спор относно права и задължения, предполага съдът да администрира (да се намеси) в гражданските отношения, като внесе определена стабилност и реши как следва тези отношения да се развиват занапред.

В голяма степен производствата, които са свързани с упражняване на лични права, и най-вече, тези, които са свързани с отношенията с децата, се развиват по реда на спорната съдебна администрация. Макар тази особена процедура да се отграничава ясно от общия исков процес, голяма част от нейните характеристики се извличат от уредбата в материалните закони. Общите правила на ГПК намират приложение само в определени случаи, и при това, само в конкретни производства. Не са рядкост обаче и материалните закони, в които са уредени и специфични процесуални правила⁴.

От една страна липсата на уеднаквяване на практиката, а от друга – лаконичната законова уредба, поставят съдилищата пред предизвикателството да определят конкретния ред, по който се разглеждат производствата по спорна съдебна администрация, да посочат надлежните страни в тези процеси, както и да преценят кои общи правила на гражданския процес следва да намерят съответно приложение.

За да бъде правилно разбран поставеният на разглеждане проблем, въпросът следва да бъде разгледан през призмата на някои конкретни производства.

Основателно се отбелязва, че администрирането на гражданските отношения е възложено на съда по силата на материалните закони⁵. Тази функция на съдилищата, макар и да не представлява класическа правораздавателна дейност, е част от общата задача на съдебната власт за

⁴ Вж. Драгиев, Д. Спорната съдебна администрация на гражданските отношения. – Търговско право, 2015, № 4, с. 85-86.

⁵ Вж. конкретно Стамболиев, О. – в: Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право. С.: Сиела, 2020, с. 54-55.

защита правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата – чл. 117, ал. 1 от Конституцията на Република България (КРБ).

В своята последователна практика Конституционният съд изрично посочва, че правораздаването не изчерпва компетентността на съдилищата. На съда не е забранено да извършва и други, възложени със закон дейности⁶. Извън всякакво съмнение е, че „...съдилищата не само правораздават, но могат да извършват и административна дейност в съдебна форма“⁷. „Имат се предвид производства, при които не се разрешават правни спорове, а се оказва съдействие на правните субекти при упражняване на техните лични или имуществени права. [...] Посочените компетентности на съдилищата са допълващи правораздавателната им функция. Причината същите да бъдат предоставени в подведомственост на съдилищата, натоварени от Основния закон поначало с осъществяването на правораздаване, е в осъзнатата от законодателя необходимост решаването на тези въпроси, преценени от него като значими, да бъде скрепено с авторитета на независимия и безпристрастен съд, функциониращ въз основа на закона и подчиняващ се само на него (чл. 117, ал. 2 КРБ). Съвсем не е случайно, че законодателят, възлагайки на съдилищата т.нар. „спорна съдебна администрация“, не е предвидил специални съдопроизводствени правила за нейното осъществяване, поради което съдебната практика е приела, че тази съдебна функция се осъществява по общия исков ред, по който се разглеждат типичните правни спорове...“⁸.

В своята последователна (но в никакъв случай не и непротиворечива практика), съдилищата са дефинирали конкретни съдебни производства като такива по спорна съдебна администрация:

- производства за предоставяне на родителски права и определяне на режим на лични отношения⁹;
- производства за предоставяне ползването на семейното жилище¹⁰;
- производства за определяне режим на лични отношения с баба и дядо¹¹;
- производства за защита от домашно насилие¹²;

⁶ В този смисъл вж. Решение № 9 от 24.10.2002 г. по конст. д. № 15/2002 г. на Конституционния съд на Република България.

⁷ Вж. Решение № 6 от 11.11.2008 г. по конст. д. № 5/2008 г. на Конституционния съд на Република България.

⁸ Вж. Решение № 7 от 30.06.2020 г. по конст. д. № 11/2019 г. на Конституционния съд на Република България.

⁹ Вж. в този смисъл изрично Тълкувателно решение № 7 от 31.07.2017 г. по тълк. д. № 7/2014 г., ОСГТК на ВКС.

¹⁰ В този смисъл вж. Решение № 971 от 25.09.2000 г. по гр. д. № 163/2000 г., II гр. отд. на ВКС, Определение № 53 от 24.01.2018 г. по гр. д. № 3862/2017 г., III гр. отд. на ВКС, Решение № 7 от 3.02.2015 г. по гр. д. № 2558/2014 г., IV гр. отд. на ВКС, Решение № 533 от 13.01.2012 г. по гр. д. № 251/2011 г., IV гр. отд. на ВКС, Решение № 96 от 14.03.2016 г. по гр. д. № 4842/2015 г., IV гр. отд. на ВКС.

¹¹ Вж. конкретно Определение № 107 от 15.02.2019 г. по гр. д. № 4085/2018 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 412 от 20.03.2012 г. по гр. д. № 1375/2011 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 680 от 23.07.2018 г. по гр. д. № 355/2018 г., IV гр. отд. на ВКС, Определение № 713 от 3.10.2019 г. по гр. д. № 2225/2019 г., IV гр. отд. на ВКС, Определение № 719 от 15.06.2012 г. по гр. д. № 397/2012 г., IV гр. отд. на ВКС, Определение № 786 от 1.11.2019 г. по гр. д. № 2541/2019 г., IV гр. отд. на ВКС, Определение № 60253 от 13.09.2021 г. по ч. гр. д. № 2401/2021 г., IV гр. отд. на ВКС, Определение № 60595 от 23.07.2021 г. по гр. д. № 1070/2021 г., IV гр. отд. на ВКС.

¹² Вж. конкретно в този смисъл т. 22 на Тълкувателно решение № 6 от 6.11.2013 г. по тълк. д. № 6/2012 г., ОСГТК на ВКС.

- производствата за заместване съгласието на един от родителите за пътуване на дете в чужбина, както и за издаване на лични документи¹³;
- производствата за настаняване на дете извън биологичното семейство¹⁴;
- производствата по определяне ползването и управлението на съсобствена вещ¹⁵.

За пълнота на изложението следва да се посочи, че спорната съдебна администрация обслужва не само гражданските правоотношения, но може да служи и на търговските. Такива са например съдебните производства по прекратяване или изменение на договор поради стопанска непоносимост¹⁶, както и производството по допълване на договор от страна на съда¹⁷.

Доколкото в конкретния случай на обсъждане са поставени единствено производствата по спорна съдебна администрация по Семейния кодекс (СК), именно спрямо тях следва да се съсредоточи настоящото изложение.

Предмет на производствата по СК е промяната на граждански правоотношения, съгласно установени от закона критерии и интереси. Решенията, с които се администрират граждански правоотношения, се характеризират с отменимостта или изменимостта на постановения правен резултат, въз основа на нови обстоятелства – факти с правно значение, преценявани от съда по целесъобразност. Решенията в производствата по спорна съдебна администрация не са годни да породят сила на пресъдено нещо. „Те нямат за предмет субективно право, по отношение на което възниква силата на пресъдено нещо. С тях не се разрешава материалноправен спор относно съществуването на такова право, чрез правоустановяващото действие на силата на пресъдено нещо в аспектите на нейното проявление – правопотвърждаващо или правоотричащо действие към момента на приключване на устните състезания. Същите актове не разрешават и процесуалноправни въпроси... Решенията, постановени в производства по спорна съдебна администрация, имат за предмет промяна на граждански правоотношения на страните [...], която обаче не произтича от упражняване на конкретно право, регламентирано от закона, а от разрешението, което съдът дава, за да уреди тези правоотношения, съгласно очертани от закона критерии и интереси въз основа

¹³ Вж. в този смисъл например т. 1 на Тълкувателно решение № 1 от 03.07.2017 г. по тълк. д. № 1/2016 г., ОСГК на ВКС, Решение № 403 от 29.02.2016 г. по гр. д. № 6903/2014 г., IV гр. отд. на ВКС, Решение № 33 от 25.02.2014 г. по гр. д. № 143/2013 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 257 от 4.04.2014 г. по ч. гр. д. № 1592/2014 г., III гр. отд. на ВКС, Решение № 244 от 3.07.2014 г. по гр. д. № 953/2014 г., IV г. о. на ВКС.

¹⁴ В този смисъл вж. Определение № 32 от 23.01.2020 г. по гр. д. № 85/2020 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 14 от 8.01.2021 г. по гр. д. № 3492/2020 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 252 от 24.09.2020 г. по гр. д. № 2768/2020 г., III гр. отд. на ВКС. В същия смисъл вж. и **Иванова, Г.** Производството по спорна съдебна администрация и реализацията му по Закона за закрила на детето. – Общество и право, 2014, № 3, с. 34-49.

¹⁵ Вж. Тълкувателно решение № 13 от 10.04.2013 г. по тълк. д. № 13/2012 г., ОСГК на ВКС.

¹⁶ В този смисъл вж. **Калайджиев, А.** Облигационно право. Обща част. Пето издание. С.: Сибир, 2010, с. 326. Различно становище – че се касае за конститутивен иск, се застъпва последователно в съдебната практика – вж. Определение № 60363 от 20.10.2021 г. по ч. т. д. № 1260/2021 г., I т. отд. на ВКС, Определение № 478 от 10.06.2003 г. по ч. гр. д. № 175/2003 г., V гр. отд. на ВКС, Решение № 829 от 20.01.2006 г. по т. д. № 2121/2003 г., II т. отд. на ВКС, Решение № 531 от 27.09.2007 г. по т. д. № 284/2007 г., I т. отд. на ВКС, Решение № 183 от 21.11.2018 г. по т. д. № 542/2018 г., I т. отд. на ВКС.

¹⁷ В този смисъл вж. конкретно Решение № 7 от 30.06.2020 г. по конст. д. № 11/2019 г. на Конституционния съд на Република България, както и **Стамболиев, О.** – в: **Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова.** Цит. съч., с. 55, също и **Драгиев, Д.** Цит. съч., с. 86.

на факти, преценявани по целесъобразност. Тези въпроси не са от естество да формират предмет, годен да породи сила на пресъдено нещо. [...] При решенията, постановени в производства за спорна съдебна администрация, промяната на правното положение може да се реализира въз основа на факти, съществували към момента на постановяване на съдебния акт, но останали неизвестни за страната, респективно и за съда, тъй като не са били процесуално въведени и са останали извън неговата преценка. Затова при разглежданата категория решения не може да се прояви и преклудиращото действие на силата на пресъдено нещо. Постановеното решение може да бъде изменено или отменено въз основа на новооткрити или нововъзникнали факти по искане на страната¹⁸.

Доколкото в производства по съдебна администрация на гражданските отношения съдът служебно следи за регулиране на правоотношението, то и тук не важи забраната за влошаване положението на обжалвания, уредена в чл. 271, ал. 1 ГПК *in fine*¹⁹.

В тези производства се прилага едновременно диспозитивното и служебното начало и няма пречка съдът служебно да измени постановеното от долните инстанции решение, стига да прецени, че това е в интерес на конкретното правоотношение²⁰, при условие на надлежно сезиране с въззивна или касационна жалба.

Изхождайки от служебното начало, съдът следи и за интереса на неучастващите по делото деца²¹.

Друга особеност на производства по спорна съдебна администрация е, че същите са сравнително лесно достъпни. Дължимата държавна такса по тях е в размер на 25 лева²².

За да се даде отговор на поставения пред ОСГК на ВКС въпрос, следва да се отчетат описаните по-горе особености, но и да се вземе предвид утвърденото в практиката разбиране, че отговорността за разноси е специфична имуществена отговорност, която възниква за страна по делото, неправомерно сезирала съда с неоснователно правно твърдение – искане за защита на свое несъществуващо право или е оспорила съществуването на правото на насрещната страна²³. В производства по спорна съдебна администрация съдът също може да бъде неправомерно сезиран с искане за съдействие – без значение пред коя инстанция се случва това. От друга страна, разпоредбите относно

¹⁸ Вж. *Тълкувателно решение № 7 от 31.07.2017 г. по тълк. д. № 7/2014 г., ОСГК на ВКС*. Същите аргументи отдавна са застъпвани в теорията – вж. **Градинарова, Т.** Подлежат ли на отмяна по реда на Глава 24 ГПК влезлите в сила съдебни актове, постановени в производство по спорна съдебна администрация. – в: Сборник доклади от научно-практическата конференция посветена на живота и делото на проф. д-р Георги Боянов. Русе: Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2015, с. 54-62.

¹⁹ Вж. в този смисъл *Решение № 403 от 29.02.2016 г. по гр. д. № 6903/2014 г., IV гр. отд. на ВКС*.

²⁰ Така изрично *Решение № 150 от 12.06.2013 г. по гр. д. № 765/2012 г., IV гр. отд. на ВКС, Решение № 51 от 08.07.2020 г. по гр. д. № 4140/2019 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 50055 от 09.02.2023 г. по гр. д. № 2916/2022 г., III гр. отд. на ВКС*.

²¹ Така и *Решение № 33 от 25.02.2014 г. по гр. д. № 143/2013 г., III гр. отд. на ВКС, Определение № 271 от 8.07.2013 г. по ч. гр. д. № 3205/2013 г., II гр. отд. на ВКС, Решение № 244 от 3.07.2014 г. по гр. д. № 953/2014 г., IV гр. отд. на ВКС*.

²² В този смисъл е т. 22 на *Тълкувателно решение № 6 от 6.11.2013 г. по тълк. д. № 6/2012 г., ОСГК на ВКС*.

²³ Вж. например *Определение № 502 от 26.10.2018 г. по ч. гр. д. № 3551/2018 г., IV гр. отд. на ВКС*.

отговорността за разноски (чл. 71 – чл. 84 ГПК) се намират в Част първа – общи правила на ГПК, поради което и следва да намират приложение за всички производства, които се развиват по реда на гражданската процедура. В този смисъл, текстът на чл. 81 ГПК също се прилага и в производствата по спорна съдебна администрация: „[в]ъв всеки акт, с който приключва делото в съответната инстанция, съдът се произнася и по искането за разноски“.

Специфичното в производствата по спорна съдебна администрация по СК, е че в голямата си част същите имат за цел да охранят интересите на лица, които не участват по делото като страна – ненавършилите пълнолетие деца. В тези случаи уважаването на първоначалната молба само по себе си означава, че правоотношението между родителите и детето (децата) се е нуждаело от регулация: съдът не е сезиран самоволно, и не с цел да бъде злоупотребявано с процесуални права – да бъдат неправомерно въввлечени в процеса насрещната страна или пък самият решаващ орган. В този случай е редно разноските да останат за страните по начина, по който са сторени. Този извод е още по-очевиден, когато молбата е уважена частично или дори в отклонение от поставените от страните искания (*plus petitum*). Аналогично, същите правила важат при пълно или частично уважаване на депозираните въззивна и/или касационна жалба.

Не може да бъде споделено виждането, че при уважаване на първоначалната молба разноските винаги следва да се възлагат в тежест на ответника, дори и в хипотезата на частично уважаване на искането. Често в тези производства се депозират насрещни молби (например за предоставяне на родителски права), като с решението си съдът частично ще уважи както едната, така и другата молба: на единия родител ще бъдат предоставени родителските права, а на другия ще бъде определен режим на лични контакти. Съдът ще е изпълнил функцията си да се намеси в рамките на отношенията родители-деца, и ще е ясно, че нужда от такава намеса е била налице. Често споровете между родителите в такъв случай са свързани с няколко дни допълнително време, което единият родител да прекарва с децата или дори с въпроса доколко е уместно до определена възраст детето да преспи при родителя, комуто не са предоставени родителските права. Несъизмеримо е в това производство разноските да бъдат уважавани частично, предвид липсата на материален еквивалент в рамките на личните отношения. Затова и в тези случаи разноските остават за страните така, както са направени.

Не следва да се забравя, че съдът следи служебно за интереса на децата в изпълнение на задължението си да обезпечи обществения (публичен) интерес²⁴. Интересът на децата, липсата на материален еквивалент в отношенията родители-деца и отговорността за сторените разноски е въпрос, несъпоставим с частичното уважаване на предявен иск, с частично уважаване на въззивна или касационна жалба, където присъждането на разноските е функция, отчитаща уважената част от претенцията (респективно отхвърлената) спрямо сторените от страните разноски за държавна такса, събиране на доказателства и

²⁴ Вж. конкретно т. 1 на Тълкувателно решение № 1 от 9.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г., ОСГТК на ВКС.

адвокатски хонорар. При спорната съдебна администрация разности се следват на насрещната страна единствено в хипотезата, в която въззивната или касационната жалба са оставени изцяло без уважение, или пък в хипотезата, при която молбата пред първата инстанция е подадена след вече уредено правоотношение между спорещите страни и без установяване на новонастъпили обстоятелства, които да налагат повторната намеса на съда.

Не може да бъде споделено и виждането в първата група съдебни актове, че „на ищеца не се дължат разности единствено в хипотезата на чл. 78, ал. 2 ГПК – когато ответникът с поведението си не е дал повод за завеждане на делото и ако изрично признае иска“. Ако молителят (неправилно посочван като ищец) е подал молбата си без ответникът да е дал повод, съдът следва да прекрати производството по делото поради липса на правен интерес, а не да се произнася по същество с крайния си съдебен акт. Така например, в хипотезата, при която родителите (ответници, задължителни необходими другари в това производство) не са се противопоставили на бабата и дядото (молители) да осъществяват контакт с внуците си, правен интерес от подавне на молба с правно основание чл. 128, ал. 1 СК няма да е налице²⁵.

Аналогичен извод се налага и например в хипотезата, при която един от родителите подава молба за заместване съгласието на единия родител за пътуване на детето в чужбина и издаването на лични документи за това по чл. 127а, ал. 2 СК. Конкретният интерес на детето, който заляга и в правния интерес на родителя, предявяващ искането по чл. 127а, ал. 2 СК, е не само въпрос по същество на претенцията. На първо място, този интерес следва да фигурира най-малкото като твърдение в молбата, а в допълнение към него, следва да се изложат и твърдения за наличието на несъгласие на другия родител (за наличието на спор). Без реална нужда от пътуване, и без наличието на спор, производството би било недопустимо. Ако обаче между родителите не съществуват разногласия относно въпросите, свързани с пътуване на детето в чужбина и издаването на необходимите лични документи за това, т.е. ако родителите са постигнали общо съгласие по тези въпроси, това производство се явява процесуално недопустимо, „...поради липса на правен интерес за ищеца“²⁶. Нещо повече, правният интерес може първоначално да е аргументиран чрез твърденията в молбата, но ако в хода на делото се установи, че спор не съществува, молбата за съдействие следва да бъде оставена без разглеждане, а производството следва да бъде прекратено. „[Н]аличието на

²⁵ Тук следва да се направи една бележка: текстът на отменения *Семеен кодекс* (СК-отм.) е поставял като изискване за допустимост на това производство, на отношенията между бабата и дядото и внуците им да „се пречи“ – чл. 70, ал. 2 СК-отм. Поради това и съдебната практика е била категорична, че „...за да се иска конкретно реализиране на това право със санкцията на съда, на първо място претендиращата страна следва да установи факти, които сочат, че е налице отрицателното условие на закона, а именно, че „се пречи на поддържането на лични отношения“ – *Решение № 209 от 13.02.2009 г. по гр. д. № 5358/2007 г., IV гр. отд. на ВКС*. Според актуалната законова разпоредба обаче „[д]ядото и бабата могат да поискат от районния съд по настоящия адрес на детето да определи мерки за лични отношения с него, ако това е в интерес на детето“ – чл. 128, ал. 1 СК. Вярно е, че новата редакция на закона е изоставила изрично условието за допустимост на производството – „да се пречи“ на тези контакти, но това условие иманентно присъства като предпоставка при търсенето на съдебна защита – било по исков ред, било като искане за регулиране на отношенията по безспорни права. Затова и възприетите разрешения в практиката по СК-отм. се споделят и от съдебната практика по действащата законова уредба – *Решение № 31 от 8.04.2020 г. по гр. д. № 2834/2019 г., III гр. отд. на ВКС*.

²⁶ В този смисъл вж. *Определение № 257 от 4.04.2014 г. по ч. гр. д. № 1592/2014 г., III гр. отд. на ВКС*.

нарочна декларация от родителя, на когото не са предоставени упражняването на родителските права за това детето да пътува с другия родител, който упражнява родителските права в чужбина и издаването на съответните документи за това, е относимо към допустимостта, а не към основателността на искането по чл. 127а, ал. 2 СК, а изложените в исковата молба твърдения, че между страните липсва съгласие и има спор по въпросите относно пътуване на детето в чужбина, са без правно значение, ако в производството по делото са установени факти, които ги опровергават²⁷.

Наличието на интерес представлява абсолютна положителна процесуална предпоставка за предявяването на всички видове иски²⁸, като за нея съдът следи служебно²⁹. Този интерес се преценява винаги конкретно с оглед естеството и съдържанието на възникналия между страните правен спор³⁰. Във всички видове производства, уредени в процесуалния закон, началото на процедурата е поставено в зависимост от това дали молителят има качеството на „заинтересовано“ лице – чл. 6, ал. 1, чл. 121, чл. 193, ал. 1, чл. 303, ал. 1, чл. 426, ал. 1 ГПК и т.н. Липсата на интерес прави производството недопустимо, тъй като явно защитата или съдействието, които се търсят нямат реален и настоящ характер. Съдът не се занимава с хипотетични и бъдещи спорове. Съдът се намесва там, където житейски страните не могат да се справят сами. Всяка друга намеса се явява натрапена защита, от каквата не се нуждае нито правоотношението (защото не е спорно), нито начинът на упражняване на правата (защото и по този въпрос спор не е налице).

При съдебната администрация, също както и в исковото производство, интересът е положителна процесуална предпоставка. Това следва ясно както от общите правила на процеса, но така също и от разпоредбата на чл. 531, ал. 1 ГПК, според която охранителното производство започва с писмена молба от „заинтересованото лице“. След като дори в безспорните производства е необходимо установяването на интерес, на още по-голямо основание това важи и по отношение на спорната администрация, в основата на която стои именно наличието на спор³¹.

Накрая, но не на последно място, следва да се има предвид, че в рамките на конфликтните лични отношения, стоящи в основата на производствата по спорна съдебна администрация, не са рядкост и случаите, при които съдебните производства се използват само и единствено като средство за натиск върху насрещната страна. В такива случаи, разбира се, страната следва да понесе отговорността си за разноските, които насрещната страна е направила в резултат на неоснователното сезиране на съда.

В обобщение, при развитие на производство по спорна съдебна администрация, разноските остават за страните както са сторени при частично

²⁷ Пак там.

²⁸ Вж. *Решение № 2902 от 28.11.1973 г. по гр. д. № 1919/1973 г., I гр. отд. на ВС*, както и *Определение № 248 от 22.05.2009 г. по ч. гр. д. № 163/2009 г., III гр. отд. на ВКС*.

²⁹ Така и *Решение № 302 от 12.05.2009 г. по гр. д. № 183/2008 г., III гр. отд. на ВКС*.

³⁰ Вж. конкретно т. 3б на *Тълкувателно решение № 4 от 14.03.2016 г. по тълк. д. № 4/2014 г., ОСГК на ВКС*.

³¹ Вж. *Стамболиев, О.* – в: *Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова*. Цит. съч., с. 55.

уважаване на отправените молби, въззивна и касационна жалба. При изцяло неоснователно сезиране, право на разноски има насрещната страна, доколкото молителят, въззивникът или касаторът без основание са предявили съдебно претенциите си.

Така например, ако молбата пред първата инстанция е изцяло неоснователна, право на разноски ще има ответникът. Тази хипотеза е особено често срещана, когато страната сезира съда след като отношенията с насрещната са уредени с влязло в сила решение, и доколкото се твърдят новонастъпили обстоятелства, които според молителя са основание за ново сезиране на съда. Ако в този случай е предявена и насрещна молба, която също е неоснователна, право на разноски ще имат и двете страни.

Както се посочи вече, няма пречка с въззивното съдебно решение положението на обжалващия да бъде влошено, което обаче в случая съвсем не означава, че съдът не се е произнесъл в полза на надделяващия интерес на неучастващите в производството деца. Затова и не е оправдано в тази хипотеза въззивникът да бъде натоварван с разноските на насрещната страна. На практика неговата въззивна жалба не е изцяло неоснователна: тя е неоснователна спрямо исканията на въззивника, но не и спрямо нуждата от намеса на съда в рамките на спорните лични отношения. В хипотезата на въззивно обжалване, отново разноски ще се следват само при оставяне на въззивната жалба без уважение като неоснователна. И двете страни ще имат право на разноски, ако всяка от тях е подала въззивна (и/или насрещна въззивна) жалба, които са неоснователни.

По аналогичен начин следва да се урежда и отговорността за разноски пред касационната инстанция. Касаторът ще дължи разноски на ответника по касационното обжалване, ако въззивното съдебно решение не бъде допуснато до касационно обжалване или пък бъде потвърдено решението на второинстанционния съд. Двете страни ще имат право на разноски, единствено когато всяка от тях е подала касационна жалба, като нито една от тях не е допусната до обжалване или пък е неоснователна. Разноски ще има право касаторът при подадена насрещна касационна жалба, която не е разгледана³², не е допусната до касационно обжалване или е неоснователна.

С оглед изложеното, Висшият адвокатски съвет счита, че отговорът на поставения с тълк. д. № 3/2023 г. въпрос би следвало да бъде: „В производствата по спорна съдебна администрация, уредени в СК, разпоредбите на чл. 78 ГПК са приложими единствено в случаите на неоснователно сезиране на съда“.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ: /п/

АДВ. Д-Р ИВАЙЛО ДЕРМЕНДЖИЕВ

³² По въпроса относно дължимостта на разноски при неразглеждане на насрещна касационна жалба е налице противоречива практика на ВКС, но нейното обсъждане тук излиза извън рамките на поставените цели на настоящия анализ.